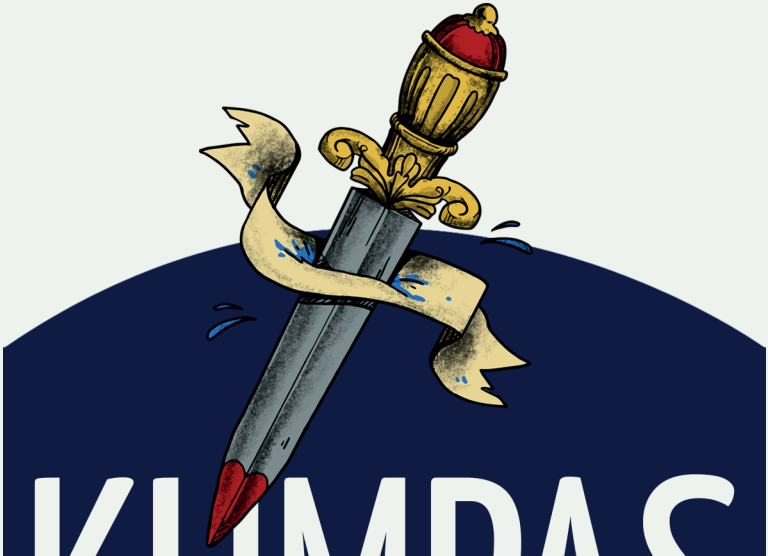

KUMPAS OKULLARI

MİSYONERLERİN EĞİTİM FAALİYETLERİ

HALİT ERTUĞRUL

Hayat

KUMPAS OKULLARI

MİSYONERLERİN EĞİTİM FAALİYETLERİ

© 2019, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti.
Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ISBN: 978-605-151-304-1
Sertifika No: 12451

Hayat Yayınları : 683
Güncel : 25
Kitabın Adı : Kumpas Okulları
Yazarı : Halit Ertuğrul
Yayın Editörü : Erol Şahnacı
Kapak ve İç Tasarım : Hayat Yayınları
Baskı Yeri & Tarihi : Ankara, 2019
Baskı & Cilt : Ertem Basım

Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cad. No:8
Malıköy - Temelli / Ankara
Tel: (0312) 384 18 14
Sertifika No: 16031

Hayat Yayın Grubu

Molla Gürani Mahallesi, Oğuzhan Caddesi No: 15 Kat: 3
Fındıkzade - Fatih / İstanbul
Tel: 0212 613 11 00 Gsm: 0530 290 99 78 Faks: 0212 613 11 55
www.hayatyayinlari.com - e-posta: hayat@hayatyayinlari.com
/hayatyayinlari /hayatyayinlari

KUMPAS OKULLARI

MİSYONERLERİN EĞİTİM FAALİYETLERİ

HALİT ERTUĞRUL

Hayat

Halit Ertuğrul

Eğitimci yazar Dr. Halit Ertuğrul, Adıyaman'ın Besni ilçesinin Şambayat nahiyesinde dünyaya geldi. İlkokulu doğduğu yerde, ortaokul ve öğretmen okulunu da Kırşehir'de okudu. Niğde Eğitim Enstitüsü ve Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü'nü bitirdi.

Cumhuriyet Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde "Aile Yönetimi ve Problemleri" konusunda YÜKSEK LİSANS; Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü'nde de "Aile ve Gençlik İletişimi" konusunda DOKTORA yaptı. Çalışmalarını "Aile ve Gençlik Problemleri" alanında yoğunlaştırdı.

Yurdun çeşitli yerlerinde ilkokul öğretmenliği, okul müdürlüğü, Milli Eğitim Şube Müdürlüğü ve Milli Eğitim Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtına geçerek, kurul uzmanı ve bakan danışmanı olarak çalıştı. Akademik çalışmalarını tamamlayan Dr. Halit Ertuğrul, çeşitli üniversitelerde yöneticilik ve öğretim üyeliği yaptı. Ayrıca yurt içi ve yurt dışında çeşitli bilimsel ve kültürel faaliyetlere katıldı.

Meslek hayatı boyunca, eğitim ve kültür alanında elliden fazla kitabı ve çok sayıda da makale ve yazısı yayınlandı. Kitapları çok sayıda ödül aldı ve çeşitli dillere çevrildi. Ayrıca, kitaplarının bazıları da, Milli Eğitim Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından tavsiye edildi.

Yayınlanan kitaplarından Kendini Arayan Adam, Düzceli Mehmet, Aysel ve Ateşte Yeşerdim gibi birçok eseri baskı rekorları kırdı. Bundan dolayı da YILIN YAZARI seçildi.

Bugüne kadar yaptığı çalışmalardan dolayı, çok sayıda ödül alan Dr. Halit Ertuğrul, ayrıca YILIN ÖĞRETMENİ de seçildi.

Eğitimci-yazar Dr. Halit Ertuğrul evli ve iki çocuk babasıdır.

www.halitertugrul.com
e-mail: halitertugrul1956@gmail.com
twitter: @halitertugrull
instagram: @halitertugrull

YAYINLANAN KİTAPLARI

Hayat Yayınları

1- Senin İçin Gemileri Yaktım
2- Yaşanmış Örneklerle Manevi Yüceliş
3- Yaşanmış Örneklerle Değerler Eğitimi
4- Sorular ve Cevaplarla Gençlik Mektupları
5- Sevgi Yüklü Örnek Öğretmen
6- Üniversite Sınavını Nasıl Kazandım
7- 21 Adımda Hedef 12
8- Kendimiz Nasıl Yetiştirelim
9- Herkesin Öğretmeni Hz. Muhammed (a.s.m.)
10- Sırtımızdaki Hançer - Misyonerlerin Eğitim Faaliyetleri
11- Başarının Sırları

Diğer Yayınevleri

1) Arayış Serisi:

1. Kendini Arayan Adam
2. Kendimi Buldum
3. Düzceli Mehmet
4. Aysel
5. Canan
6. Ateşte Yeşerdim
7. Ateşte Açan Çiçekler
8. Selim ve Hande
9. Secdede Son Nefes
10. Emre
11. Kendini Arayan Kadın
12. Kendini Bulan Kadın
13. Beni Bir Annem Sevmiş
14. Şark Kızı
15. Son Umut
16. Hasret
17. Cennete Giden Günahkâr
18. Sonduzluğa Uyanmak
19. Sevda
20. Ezanla Diriliş
21. Asi Gönül
22. Çare
23. Esrarlı Gece
24. Yüzleşme Vakti
25. Uçurumdan Dönüş
26. Siz Kimsiniz
27. Vicdan Ateşi
28. Kapına Geldim
29. Ömrüme Doğan Güneş

2) Aile Serisi:

1. Anne Baba Notunuz Kaç
2. Adım Adım Evlilik
3. Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi
4. Çözüm

3) Gençlik Serisi

1. Aşk Böyle Yaşanır
2. Gençlik Mektupları
3. Gençlik Problemleri ve Çözümler
4. Okuyuculardan İbretli Mektuplar

4) Eğitim-Kültür Serisi:

1. Her Yönüyle Örnek Öğretmen
2. Öğretmenin Başarı Kılavuzu
3. Öğretmenlerden Hizmet Öyküleri
4. Günümüzden Hizmet Öyküleri
5. Eğitimde Bediüzzaman Modeli
6. Dünyayı Ağlatanlar
7. Herkesin Öğretmeni Hz. Muhammed (a.s.m.)
8. Kültürümüzü Etkileyen Okullar

5) Kişisel Gelişim Serisi:

1. 21 Adımda Hedef 12
2. Üniversite Sınavını Nasıl Kazandım
3. Öğrencinin Başarı Kılavuzu
4. Kendimizi Nasıl Yetiştirelim
5. Kitap Okumada Yeni Teknikler
6. Bilimsel Çalışmalarda Yeni Teknikler

6) Kutlu Yolcular Serisi:

1. Nur Destanı
2. Kutlu Bir Aşk, Zübeyir Gündüzalp Destanı
3. Kutlu Bir Diriliş, Said Nursî Destanı
4. Kutlu Bir Öğretmen, Ragıb Öncel Destanı

İçindekiler

Okumadan Geçmeyin! 13
Ön Bilgi 15

BİRİNCİ BÖLÜM
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE
MİSYONERLERİN KUMPAS FAALİYETLERİ

1. Misyonerlik Ne Demektir? 23
2. Osmanlı Döneminde Misyonerlik 25
   2.1. Osmanlı'yı Tercih Sebepleri 25
   2.2. Misyonerlerin Osmanlı Döneminde Yürüttüğü Faaliyetlere Genel Bakış 26
   2.2.1. Katoliklerin Misyonerlik Faaliyetleri 27
   2.2.2. Protestanların Misyonerlik Faaliyetleri 31
   2.2.3. İngilizlerin Misyonerlik Faaliyetleri 34
   2.2.4. Fener Rum Patrikhanesinin Misyonerlik Çalışmaları 37
3. Cumhuriyet Döneminde Misyonerlik 39
   3.1. Anlaşmalarla Yapılan Düzenlemeler 39
   3.2. Anayasalarla Yapılan Düzenlemeler 40

İKİNCİ BÖLÜM
MİSYONERLERİN KUMPAS OKULLARI

1. Azınlık Okulları 47
2. Yabancı Okulları 51
3. Azınlık ve Yabancı Okullarını Düzenleyen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 54
4. Azınlık ve Yabancı Okullarıyla İlgili Yapılan Düzenlemeler 59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZINLIKLARIN AÇTIĞI KUMPAS OKULLARI

1. Azınlık Okulları 71
1.1. Azınlık Okullarının Açılışı 71
1.1.1. Rum Okulları 73
1.1.2. Ermeni Okulları 76
1.1.3. Yahudi Okulları 79
1.1.4. Protestan Okulları 83
1.1.5. Katolik Okulları 87
1.2. Azınlık Okullarının Amaçları 89
1.3. Azınlık Okullarının Faaliyet Gösterdikleri Yerler 90
1.4. Azınlık Okullarının Sayıları 91
1.5. Azınlık Okullarının Yönetim Şekli 98
1.6. Azınlık Okullarının Öğretim Kadrosu 100
1.7. Azınlık Okullarının Müfredat Programları 102
1.8. Azınlık Okullarının Denetim Şekli 105
1.9. Azınlık Okullarının Tesis ve Mali Kaynakları 107
1.10. Azınlık Okullarının Yoğunlukla Açıldığı Dönemler .....
1.11. Azınlık Okullarının Yabancı Güdümüne Girmesi 113

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YABANCILARIN AÇTIĞI KUMPAS OKULLARI

1. Yabancı Okullarının Açılışı 119
1.1. Amerikan Okulları 122
1.1.1. Harput Amerikan Koleji 124
1.1.2. Merzifon Amerikan Koleji 128
1.1.3. Milletlerarası İzmir Koleji 130
1.1.4. Tarsus-Saint Paul Enstitüsü
(Tarsus Amerikan Koleji) 131

1.1.5. Antep Amerikan Koleji 132
1.1.6. Maraş Amerikan Okulu 133
1.1.7. Beyrut Amerikan Üniversitesi 134
1.1.8. Apostolik Enstitüsü 134
1.1.9. Amerikan Robert Koleji (Robert Collage) 136
1.1.10. Amerikan Kız Koleji 139
1.2. Amerikalıların Diğer Okulları 141
1.2.1. Erzurum Okulları 142
1.2.2. Van Okulları 142
1.2.3. Bitlis Okulları 143
1.2.4. Kayseri Talas Lisesi ve Kız Okulu 143
1.3. Fransız Okulları 143
1.3.1. Saint-Benoit Fransız Okulu 146
1.3.2. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi 147
1.3.3. Saint-Joseph Fransız Koleji 148
1.3.4. Galatasaray Lisesi (Galatasaray Sultanisi) 149
1.3.5. Saint-Louis Dil Oğlanları Koleji 153
1.3.6. Saint-Esprit Fransız Okulu 153
1.4. İngiliz Okulları 154
1.5. İtalyan Okulları 155
1.5.1. İtalyan Kız Ortaokulu 158
1.5.2. Büyükdere Santa-Maria İtalyan Okulu 158
1.5.3. Bakırköy İtalyan Okulu 159
1.5.4. Yedikule İtalyan Kız Okulu 159
1.5.5. İtalyan Erkek Okulu 159
1.5.6. Bartelemeo Giustiniani İtalyan Okulu 160
1.5.7. Galata San-Pietro İtalyan Kız Okulu 160

1.6. Alman Okulları 161
1.7. Avusturya Okulları 163
1.8. Rus Okulları 164
1.9. İran Okulları 165
1.10. Bulgar Okulları 166
2. Yabancı Okullarının Amaçları 168
3. Yabancı Okullarının Faaliyet Gösterdikleri Yerler 172
4. Yabancı Okullarının Sayısal Durumları 174
5. Yabancı Okullarının Yönetim Şekli 181
6. Yabancı Okullarının Öğretim Kadrosu 183
7. Yabancı Okullarının Müfredat Programları 185
8. Yabancı Okullarının Denetim Şekli 189
9. Yabancı Okullarının Tesis ve Mali Kaynakları 191
10. Yabancı Okullarının Yoğunlukla Açıldığı Dönemler 193

BEŞİNCİ BÖLÜM

AZINLIK VE YABANCI KUMPAS OKULLARIN YIKICI FAALİYETLERİ

1. Osmanlı Döneminde 199
1.1 Genel Olarak 199
1.2. Dini Propaganda Yoluyla 210
1.3. Basın ve Yayın Yoluyla 212
1.4. Yardım ve Kültür Teşkilatları Yoluyla 214
1.5. Osmanlı Eğitimindeki Batılılaşmayı Özendirerek 216
1.6. Osmanlının, Yabancı Eğitim Modelinin Örnek Almasını Teşvik ederek 220
2. Cumhuriyet Döneminde 227

2.1. Türk Öğrencilerin Azınlık ve Yabancı Okullara Alınması ve Yönlendirilmesi 236
2.2. Türk Öğrencilerin Yurtdışına Gönderilmesi 244

ALTINCI BÖLÜM

KUMPASÇILARDAN ÜLKEYİ YÖNETECEK BİR "HAYRAN GURUBU" OLUŞTURMA ÇABALARI

1. Genel Olarak 249
1.2. Osmanlı Döneminde 256
1.2.1. Azınlıklara Lider Kadro Yetiştirmek 256
1.2.2. Osmanlı Yönetimini Etkilemek 262
1.2.3. Osmanlı Ekonomisi Etkilemek 266
1.2.4. Devlet Tercümanlığını Ele Almak 267
1.2.5. Basın ve Yayım Yoluyla Osmanlı İmajını Kötülemek 268
1.3. Cumhuriyet Döneminde 269
1.3.1 Siyaset ve Devlet Hizmetleri Alanında 271
Cumhuriyet Döneminde, Azınlık Mensuplarından Bakanlık ve Milletvekilliği Yapanlar 271
1.3.2. Eğitim ve Kültür Alanında 273
1.3.3. Ekonomi ve Sanayi Alanında 274
1.3.4. Basın ve Yayın Alanında 275

YEDİNCİ BÖLÜM

KUMPAS OKULLARININ ULAŞMAK İSTEDİKLERİ HEDEFLERİ

1. Kültürel Yönden 279
2. İnanç Değerleri Yönünden 284

3. Ailevi Değerler Yönünden 287
4. Dil Yönünden 289

SEKİZİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE MİSYONERLERİN KUMPAS FAALİYETLERİNE KISA BİR BAKIŞ

1. Misyoner Kumpaslarında Yeni Yöntemler 295
2. Yeni Dünya Düzeninde Misyonerlerin Kumpas Faaliyetleri 297
3. Evangelistlerin Kumpas Faaliyetleri 300
4. ATO Raporunda Misyonerlerin Kumpasları 302
5. Misyonerlerin Kumpaslarına Karşı Ne Yapılmalıdır? 305

KAYNAKLAR 307

OKUMADAN GEÇMEYİN!

Siyonizmin kurucusu ve İsrail devletinin fikir babası olan Theodore Herzl, 1897 yılında **1. Siyonist Dünya Kongresi**'ni İsviçre'nin Basel şehrinde toplar. Alınan kararların hayata geçirilme görevi ise, Osmanlı'nın baş düşmanı Emanuel Karasso'ya verilir. Ancak Karasso'nun bu konuda çok sarsıcı bir önerisi olmuştur:

"Beyler! Silah zoruyla Osmanlı torunlarına baş eğdirip istediğimizi yaptırmak mümkün değildir. Onlar tek fert de kalsa inancı ve vatanı için ölümü seçer. Bunun yerine size çok kolay bir yol teklif ediyorum:

Bizden önce gelen büyüklerimiz Osmanlı'nın en setratejik şehirlerinde ve bölgelerinde okullar açtılar. Niyetleri hem bu yerleri kontrol etmek, hem de açtıkları bu okullara zeki ve istikbal vadeden Osmanlı çocuklarını alıp, bizim gibi düşünen bir nesil yetiştirmekti. Ama çok pasif kaldılar, istedikleri hedefe varamadılar. Fakat biz çok hızlı bir şekilde bu meşaleyi yeniden yakıp süratle alevlendirmeliyiz.

Daha fazla ve daha etkili bir şekilde açacağımız okullarımızda, Osmanlı çocuklarının beyinlerini öyle bir yıkamalıyız ki, vucutları Osmanlı kalmalı fakat kafaları bizim olmalıdır. Ancak bu şekilde bütün hayallerimizi gerçekleştiririz."

Siyonist Lider
Emanuel Karasso

ÖN BİLGİ

"Kumpas Okulları / Misyonerlerin Eğitim Faaliyetleri" adıyla ele aldığımız bu çalışmayla; Osmanlı'dan günümüze azınlık ve yabancı okullarının nasıl kurulup geliştiği, daha çok hangi bölgeleri tercih ettikleri, nasıl çalıştıkları, gizli ve açık emellerinin ne olduğu, hangi güçlerle işbirliği içinde bulundukları, neleri sunmak istedikleri ve yetiştirdikleri öğrencilerle, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde ne gibi amaç güttükleri ortaya konulmak istenmiştir. Ayrıca son günlerde sıkca basına konu olan Evengelislere de işaret edilmiştir.

Tam bir özgürlük ve hoşgörü abidesi olan Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul surlarını yıkıp şehre girdikten sonra azınlıklara tanımış olduğu inanç ve ibadet serbestiyeti, azınlık ve yabancı okullarının Osmanlı Devleti'nde açılıp, yaygınlaşmasına da fırsat hazırlamıştır. Bu ise eğitimde kumpas faaliyetlerinin de başlangıcı olmuştur.

Osmanlı himayesinde yaşayan Rum, Ermeni ve Yahudi gibi topluluklarla, Katolik, Protestan ve Ortodoks mezhebine mensup Hıristiyanlar, kendi eğitim ve öğretimini yapmak üzere, Osmanlı Devleti'nin müsadesiyle kumpas okulları açmışlardır.

Büyük bir gizlilik ve titizlikle kumpas faaliyetlerini sürdüren azınlık ve yabancı okulları, bir amaç birliği içinde hareket ederek, Hıristiyanlık inancını yaymak, Osmanlı Devleti'nin eko-

nomisini kontrol etmek, siyasi liderler yetiştirmek, Osmanlı Devleti'ni bölerek, okullardan mezun olan öğrencilerden bir "seçkinler grubu" oluşturmak ve Türk devlet politikalarını etkilemek gibi amaçlar için faaliyet göstermişlerdir.

Yerli ve yabancı misyonerler, kendilerine destek veren dış devletlerin de desteğiyle, tam dört asır boyunca, Osmanlı topraklarında okul açma yarışına girmişlerdir. Bu okulların sayısı zaman zaman devlet okullarını da geçip, en ücra köşelere kadar yayılmıştır. İmparatorluğu bir ağ gibi kuşatan bu eğitim kurumları, Türk toplumuna karşı, dış devletlerin emellerine alet olmuşlardır. Osmanlı'dan günümüze uzanan bu problem, Türk siyasi ve kültür hayatını çeşitli yönleriyle etkilemiştir.

Osmanlı Devleti'nin himayesinde yüzyıllar boyu yaşamış, onun egemenliğinde şahsiyet bulmuş, ekonomik, siyasi ve kültürel bir güce kavuşmuş olan azınlık ve yabancıların, açtıkları okullarda; Devlet'in zayıfladığı dönemlerde yaptıkları zararlı faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nin yıkılışını hazırlayan nedenler arasında gösterilmiştir.

Kumpas okullarının, Osmanlı'dan günümüze kadar memleketin her köşesine kadar yayılmasının amacı bir eğitim ihtiyacından ziyade; bölgenin, siyasi, dini, etnik yapısı ve yeraltı zenginliğinin dikkate alınmış olunmasıdır. Bu şekilde azınlıklar ve misyonerler Osmanlı'nın en stratejik bölgeleri olan İstanbul, Filistin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi yerlerde okul açma faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Özellikle etnik problemlerin istismarını çok iyi kullanan bu kurumlar, Arap, Kürt, Ermeni, Filistin, Bulgar, Yunan ve Sırp unsurunu Osmanlı'ya karşı kışkırtmışlardır. Daha da önemlisi, bazı azınlık ve etnik grupların çocuklarını yetiştirerek, bu öğrencilere Osmanlı'ya karşı başkaldırma ve bağımsızlık idealini aşılamışlardır. Nite-

kim Bulgaristan, Yunanistan ve Arap bağımsızlık hareketinin ileri gelen elemanlarının büyük bir kısmı, azınlık ve yabancı okulu mezunudur.

Ermeni isyanlarında lider rolü oynayanların ekseriyeti azınlık ve yabancı okulunu bitirmişlerdir. Ayrıca, İngiliz, Fransız, Alman ve Rus istihbarat servislerinde Osmanlı aleyhine çalışan görevlilerden önemli bir kısmı, azınlık ve yabancı okulundan mezun olmuşlardır.

Osmanlı'da faaliyet gösteren misyonerlerin çalışmalarını dış ülkeler de dikkatle takip ederek, Katoliklere, Fransa, İtalya ve Avusturya; Protestanlara, İngiltere ve Amerika; Ortadokslara da, Ruslar sahip çıkarak, adeta Osmanlı üzerinde siyasi bir yarışa girmişlerdir. Bu şekilde Osmanlı ülkesi dini rekabet maskesi altında, bir mücadele alanı haline getirilmiştir.

Misyonerler, Osmanlı toplumunda kendilerine taraftar ve destekçi bulabilmek için, Osmanlı halkına önceleri çok masumane yaklaşmışlardır. Çocuk bakım evleri, güçsüzler yurdu, hastaneler ve okullar kurarak lazım olan önemli hizmetleri sunma çabası içinde olduklarını nazara verip, esas siyasi amaçlarını örtmek istemişlerdir.

Azınlık ve yabancı okullarının bulunduğu bölgelerin hassasiyeti ile oranın siyasi yapısına göre öğretim yapılmıştır. Bu şekilde yapılan eğitimle de Osmanlı birliğinin parçalanışını hazırlayan, milliyetçilik ve bölücülük faaliyetleri teşvik edilmiştir.

Azınlık ve yabancı okulları, genel olarak Batı eğitim kurumlarının temel felsefelerini örnek alan bir program takip ettikleri için, öğrencilerin yetişmelerinde esas olan prensipleri de, Batı toplumunun değer yargıları ve dünya görüşleri oluşturmuştur. Bu nedenle, bu öğrenciler, Türk toplumunun gelenek ve değerlerine yabancı bir eğitim ortamında yetişmişlerdir. Bu da,

azınlık ve yabancı okullardan mezun olan ve Türk toplumunun kimliğini özümseyememiş bir elit grubun oluşmasına neden olmuştur.

Azınlık ve yabancı okulları, faaliyet gösterdikleri yerler bakımından da, bir koordine içinde bulunmuşlar ve daha çok bağımsızlıklarını ilan etme hayaline kapıldıkları bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bu amaçla, Ermeni okulları Doğu'da; Rum okulları İstanbul ve Karadeniz havalisinde, Yahudi okulları ise, İstanbul, Beyrut ve Kudüs dolaylarında yoğunlaşmıştır. Yabancı okulları da, daha çok İstanbul ve İzmir civarı ile Balkanlar, Güney ve Doğu Anadolu, Halep, Şam, Beyrut, Kudüs civarında açılmıştır.

Yabancı okulların açıldığı yerler, Bulgar, Yunan, Ermeni, Sırp ve Arap isyanlarına sahne olan bölgelerdir. Kendi topluluklarında bir tek ailenin olmadığı yerlerde bile okul açmışlardır.

Yabancı okullarda öğretmenlik yapan kişiler ise, ilk zamanlarda yurt dışından gelen, özel eğitilmiş misyonerlerdir. Bu öğretmenler, okulun mensubu olduğu devlet veya okulu himaye eden misyoner teşkilatlarınca seçilmişlerdir.

Azınlık ve yabancı okulunda görev alan birçok öğretmen, milli mücadele yıllarında düşmanla işbirliği yaparak, zararlı faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Azınlık ve yabancı okulları, yürüttükleri faaliyetlerle Türk toplumunu etkilemeye çalışmışlardır. Bunun için, Türk Eğitim Sistemi'nin batılılaşması sürecine destek olmuşlardır. Azınlık ve yabancı okul yöneticileri ile bazı Osmanlı aydınları birlikte çalışmalar yaparak, Osmanlı'nın içinde bulunduğu problemlerden kurtulması için, toplumda bir değişim başlatmanın ve Avrupa değerlerinden istifade edilmesinin lüzumunu, toplumda sürekli olarak savunmuşlardır. Bu görüşü destekleyen yöne-

ticilerin başında, Avrupa'da eğitim görmüş veya görev yapmış kişiler yer almıştır.

Azınlık ve yabancı okulları, Cumhuriyet Dönemi eğitim politikalarının oluşmasında ve yönlendirilmesinde rolü olan elemanlar yetiştirmişlerdir. Ayrıca, Türk eğitimine Batı modeli ve anlayışı çerçevesinde yeni bir yön vermek amacıyla, yabancı eğitimcilerin ülkeye çağrılmasında ön-ayak olmuşlardır.

Azınlık ve yabancılar; bu okullar kanalıyla oluşan elit grupla, Türk toplumunu; kültür, inanç, aile ve dil gibi değerler açısından etkileyerek, Batılı toplumların değer yargılarına göre, bir toplum oluşturulması yönünde çaba harcamışlardır.

Azınlık ve yabancı okulu mezunu elit grup, toplum tarafından kabul gören; Atatürkçülük, Laiklik, Eşitlik, Adalet, Çağdaşlık, Bilimsellik ve Barış gibi kavramları kullanarak, her alanda kendilerine yer bulmaya çalışmışlardır. Bu nedenle, bu elit grup, her dönemde yönetimle barışık kalarak, Türk toplumunun Batılılaşma sürecinde etkili olmuştur.

Azınlık ve yabancı okullarında yetişen Türk öğrencilerinden; bir cumhurbaşkanı, beş başbakan, çok sayıda bakan, politikacı, diplomat, eğitimci ve bürokratın çıkması, bu okulların Türk toplumu üzerindeki etkisinin ne derece fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca, sanat ve kültür çalışmalarıyla Türk toplumunu önemli ölçüde etkileyen kişilere bakıldığında, azınlık ve yabancı okulu mezunu olanların sayılarının az olmadığı görülmektedir.

Azınlık ve yabancı okulu mezunlarından oluşan elit grubun, Türk Devleti'nin politikaları üzerindeki etkisi de büyük olmuştur. Bu elit grup, Türk Devlet politikalarının oluşmasında ve yönlendirilmesinde sürekli ve etkili çalışmalar yapmışlardır. Özellikle de, siyasi, kültürel, ekonomik, eğitim ve basın alanında önemli yerler edinerek, etkilerini sürdürmüşlerdir.

Şunu da önemli bir bilgi olarak ifade etmeliyiz ki; misyonerlerin Osmanlı döneminde kurdukları okulların günümüzde varlıklarını sürdürenler bugün devletin denetimi ve eğitim politikaları çerçevesinde faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Robert Koleji, Galatasaray Lisesi ve Alman Lisesi gibi bazı okullar seçkin öğrenciler tarafından büyük beğeniyle takip edilmektedir.

Kumpas Okulları / Misyonerlerin Eğitim Faaliyetleri adıyla basılan bu çalışmanın yeni nesle yol göstermesi dileğiyle…

Halit ERTUĞRUL

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE MİSYONERLERİN KUMPAS FAALİYETLERİ

1. Misyonerlik Ne Demektir?

Misyoner kelimesinin kökü, Latince bir fiil olan ve "göndermek" manasına gelen "mittere" kelimesine dayanmaktadır. Misyoner kelimesi, propaganda çalışmaları için gönderilen kadın ve erkekleri belirtmektedir (White, 1995:7). Hıristiyanlığı kabul etmemiş ülkelerde, çeşitli faaliyetler adı altında yürütülen Hıristiyanlık propagandasının her türüne "misyonerlik" denir. Hıristiyan kiliselerinin, Hıristiyan olmayan ülkelerde bu dini yaymak için kurdukları teşkilata "misyon", bunları idare eden ve faaliyet gösteren din adamlarına da "misyoner" denilmektedir (Vahapoğlu, 1990:16).

Misyoner faaliyetlerinin tarihi oldukça eskiye gider. İlk misyonerlerin 'havariler' olduğunu söylemek mümkündür. Zira Hıristiyanlık inanışına göre Hz. İsa etrafına topladığı havarilerine, "Gidiniz ve yeryüzündeki her yaratığa İncil'i anlatınız." diyerek onları görevlendirmiştir

Misyonerlerin öncelikle el attıkları faaliyet alanları okullar, yabancı dil kursları, hastahaneler, dispanserler, yetimhaneler, yayınevleri ve geniş maksatlı yardım teşkilatlarıdır. Misyonerler, faaliyet gösterecekleri ülke ve toplulukların özelliklerine göre taktik değiştirebilecek esnek yapıya sahiptirler. Dilenciler şeklinde teşkilatlanabilecekleri gibi, sömürgeleşmiş ülkelerde halkı sözde himaye için de, teşkilatlandıkları görülmüştür. Ay-

rıca misyonerler, sürekli seyahat etmekte ve belli bir bölgeyi küçük bir devletçik haline dönüştürmekle de tanınmışlardır (Meydan Larousse, 1993:849). Bunlarla birlikte, Müslüman ülkelerde bazı tarikatlar içine girip, o tarikata mensup Müslümanlarmış gibi çalıştıkları da çok olmuştur (Sırma, 1983:168).

Misyonerler amaçlarına ulaşmak için çalışmalarını sabırla ve inatla sürdürmüşlerdir. Misyonerlerin en tanınmışı Aziz Paulus'tur. Aziz Paulus şahsi çabaları sonucu Anadolu, Makedonya ve Yunanistan'da çok sayıda kilise kurmuş ve teşkilatlandırmıştır (Cilacı, 1982:7). Misyonerler, dünya coğrafyasının kilit noktasında yer alan Osmanlı ülkesine gelip, yerleşmek ve kendi amaçları doğrultusunda hizmet edebilmek için, büyük gayret sarf etmişlerdir. Buna bahane olarak da, dünyanın en güçlü ülkesini tanımak, Doğu Toplumları'nı görmek, Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen yerleri gezmek ve Osmanlı ülkesinde yaşayan Hıristiyanlara yardımcı olmak gibi (Uzunçarşılı, 1983: 119) masumane istekler belirtmişlerdir. Ama Osmanlı topraklarına gelen misyonerlerin faaliyetleri, ileri sürdükleri gerekçeleri doğrultusunda olmamıştır.

2. Osmanlı Döneminde Misyonerlik

2.1. Osmanlı'yı Tercih Sebepleri

Misyonerler, Osmanlı Devleti'ne karşı özel bir ilgi duymuşlardır. Osmanlı topraklarında misyonerlik yapmak her Hıristiyan gönüllüyü cezbetmiştir. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi; Osmanlı Devleti'nin, yabancılara karşı fevkalade hoşgörülü ve adil olmasıdır. Çünkü misyonerler, Osmanlı ülkesinde rahat oldukları kadar, birçok Hıristiyan ülkede bu rahatlığı bulamamışlardır (Vahapoğlu, 1990: 19; Öztuna, 1983: 226). Osmanlı İmparatorluğu'nda, diledikleri her türlü faaliyeti yapma imkânı bulmuşlardır. İkincisi de, Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelerden önemli bir kısmını kutsal yerlerin oluşturması ve Türk devletinin kurulu olduğu bölgenin jeopolitik ve jeostratejik açıdan dünya coğrafyasının kilit bölgelerinden biri olmasıdır. Osmanlı Devleti'nin zengin yeraltı kaynaklarına sahip bir bölge üzerinde kurulu bulunması, Uzakdoğu'ya en kısa şekilde ulaşabilecek iki kilit noktayı Akdeniz'den Kızıldeniz'e ve Akdeniz'den de Basra Körfezi'ne giden yolları elinde bulundurması, bu topraklara olan ilgiyi artırmıştır.

Hıristiyanların kutsal kabul ettikleri, Hz. İsa'nın doğup büyüdüğü, dinini yaydığı ve öldürüldüğü kabul edilen yerin Kudüs ve civarı oluşundan dolayı Hıristiyanlar, buralara çok sayıda kilise ve diğer dini ayin yerleri yaptırmışlardır. Kudüs'ün Müslümanların elinden alınması için başlatılan haçlı seferlerinde hayatlarını

kaybeden çok sayıda asker ve komutanın ve hatta hükümdarların mezarları da bu bölgede bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı topraklarında yaşayan Hıristiyan unsurlar ise, misyonerlerin buralara gelmelerine bir gerekçe teşkil etmektedir.

2.2. Misyonerlerin Osmanlı Döneminde Yürüttüğü Faaliyetlere Genel Bakış

Hıristiyanlık dini, Avrupa'da başlayan Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisiyle birbirlerinden bağımsız ve hatta birbirlerine rakip olan bazı mezheplere bölünmüştür. Çok kanlı geçen bu bölünme sonunda, her mezhep mensupları kendi görüş ve gayelerini yaymak için propagandaya başlamışlardır. Bunların içinde en önemli durumda bulunan Katolik ve Protestanlar misyonerlik faaliyetlerini bütün devletlere yayarak, arkalarına aldıkları yabancı ülkelerin desteği ile teysirli olmuşlar ve girdikleri ülkenin iç huzurunu, sosyal yapısını, siyasetini ve eğitimini etkileyerek, sürekli bir sürekli iç huzursuzluğa itilmeleri, ya da Avrupa devletlerinin himayesine girmeleri için çaba harcamışlardır (Çakar, 1973: 26).

Amerika ve İngiltere, sürekli olarak Protestan misyonerlik faaliyetlerine siyasi, ekonomik ve teknik destek vererek, kendi emellerini de kollarken; Fransa ise, Katolik misyonerleri destekleyip, kendi nüfuzlarını genişletmek istemiştir. Ruslar da, Ortodoks misyonerleri teşvik ederek destek vermiştir (Kılıç, 1984: 46). Bundan dolayıdır ki, Osmanlı topraklarında yürütülen misyonerlik faaliyetleri, dünyanın herhangi bir ülkesindekinden daha organizeli, daha kapsamlı ve hatta daha yıkıcı olmuştur.

Osmanlı Devleti'ndeki misyoner faaliyetleri, yabancı ülkelerin kendi amaçları doğrultusunda yaptıkları çalışmaları devletler bazında tek tek ele almak mümkün olduğu gibi, bu tür

faaliyetleri genelleyip mezhepler bazında değerlendirmek de mümkündür. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar yürütülmekte olan misyonerlik çalışmalarına, Katolik ve Protestan faaliyetleri olarak, iki grupta ele almak konuya daha geniş perspektifte bakabilmek açısından faydalı olacaktır (Ortodokslar ise daha çok, Rusya ve Yunanistan'ın desteğiyle Rumların yürüttüğü okul faaliyetlerine katılmışlardır. Bu konu Rum okulları kısmında ele alınacaktır.)

2.2.1. Katoliklerin Misyonerlik Faaliyetleri

Katolik mezhebi, Protestanların hızla yayılması karşısında kendini yeniden organize ederek, planlı bir misyonerlik faaliyetine başlamıştır. Bu durum Osmanlı topraklarında da böyle olmuştur. Fransa'nın desteği ile kurulup çalışmalar yapan Cizvitler ile Fransiskenler Osmanlı ülkesinde yaptıkları propagandalarla özellikle 17. Yüzyılda etkili olmuşlardır. Bunun sebebi XVI. Lui zamanında Fransa'ya karşı yürütülen yumuşak politika ve hoşgörülü bir yakınlık olmasıdır. Fransa sefirinin desteğinde faaliyetlerini yürüten Cizvit ve Fransisken misyonerler öncelikle Müslüman ahaliye yönelik olarak çalışmışlarsa da etkili olamayacaklarını anlamaları üzerine dikkatlerini Katolik olmayan Hıristiyan tebaaya çevirmişlerdir (Uzunçarşılı, 1983: 117-119).

Katolik misyonerlerce sürdürülen faaliyetler içerisinde ibadethane açıldığı da görülmektedir. Nitekim, ikinci derecedeki Katolik tarikatlarından olan "Paris Capusin Cemiyeti" vaizi rahip Pacifiko, 1621 yılında Osmanlı ülkesine gelerek, İstanbul, Rumeli, Kıbrıs, Suriye, Filistin ve Irak'ta Capusen Manastırı tesis etmiştir (Uzunçarşılı, 1983: 120). Ayrıca, yine bu yıllarda Fransa Kralı'nın arzusu üzerine Cizvit rahiplerinin Galata'da oturmalarına izin verilmiş ve daha sonra IV. Henri bunların İstanbul'daki Fransız sefirinin himayesi altında bulunmalarını

uygun gördüğünden, Cizvitler bu himaye ve sefirin desteği sonucu İstanbul'la yetinmeyerek; Selanik, İzmir, Sakız ve Nakşi adaları ile Atina'ya yerleşerek faaliyet ve propagandaya başlamışlardır. Bu olaylarda Fransız sefiri Filip Harley'in, Cizvit misyonerlerine sağladığı desteğin ana sebebi Cizvitleri İstanbul'a sokmak ve Ortodokslar ile Katolikleri birleştirmektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1620 ve 1903 yılları arasında faaliyet gösteren Katolik misyonerleriyle ilgili durun şöyledir:

Osmanlı İmparatorluğu'nda Faaliyet Gösteren Katolik Misyonerler

KURULUŞ	BAĞLI RAHİP VEYA RAHİBELER	BAZI FAALİYETLERİ	GELDİKLERİ YILLAR
FRANSISCAIN RAHİPLERİ	Conventüel Rahipleri	Kilise ve Okul (St. Antoine de Padoue Kilisesi)	1620-1653
	Observant Rahipleri	Kilise ve Okul (St. Antoine Okulu)	1584
DOMINICAIN RAHİPLERİ	Dominicain Rahip ve Rahibeleri	Kilise ve Okul (St. Paul, St.Pierre Kiliseleri),	1400-1860
JESUITE (Cizvit) RAHİPLERİ	Capucin Rahipleri	Yunanistan, Suriye ve Filistin'de Ruhani Dairelerini kurdular. Dil okulu ve kolejleri açtılar	1551-1587
LAZARİST RAHİPLERİ	Lazarist Rahipleri	Sosyal ve hayır kurumları, okullar	1783
	Filles de la charite Rahibeleri	Kız okulları, hayır kurumları	1838
	Frères des ecoles chretien. Rahip.	St. Joseph Koleji	1842
	Notre Dame de Sion Rahibeleri	Notre Dame de Sion Kız Okulu	1857

GÜRCÜ KATOLİK RAHİP VE RAHİBELERİ	G.Katolik rahip ve Rahibeleri	Okul	1861
CONGREAGATION	İvrea Rahibeleri	İtalyan Okulları	1869
ASSOMPTION RAHİPLERİ	Assomption Rahip ve Rahibeleri	Özellikle Bulgarlar'la ilgilenmişlerdir.	1862
	Frerès Maristes Rahipleri	Fransızca Öğretmenliği Okul kuruculuğu	1892 1893
	Petites Soeurs de Pauvres Rahibeleri	Fakir ve kimsesizlerle ilgilenmişlerdir.	1892
	Salesien Rahipleri	Okul	1896
	Salesien Rahipleri	İlkokul-Sanat okulu	1903

Kaynak: Polvan, Nurettin, ***Türkiye'de Yabancı Öğretim 1,*** İstanbul, 1952
Kırşehirlioğlu, Erol, ***Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri,*** İstanbul, 1963
Dinçer, Nahit, ***Yabancı Özel Okullar,*** İstanbul, 1978
Sevinç, Necdet, ***Ajan Okulları,*** İstanbul, 1975

Katolik Cizvit ve Fransisken misyonerleri daha çok İstanbul, İzmir, Halep, Suriye, Filistin, Mısır, Irak, Kıbrıs ve Orta Yunanistan gibi yerlerde çalışmalar yapmışlardır. Bu eyaletlerdeki misyoner teşkilatları Paris, Tourraine ve Britanya'dan idare edilmişlerdir (Uzunçarşılı, 1983: 119). Katolik misyoner ve rahipleri Osmanlı ülkesinde hür oldukları ve himaye edildikleri kadar dünyanın hiçbir yerinde hür olmamışlar ve himaye görmemişlerdir. Bu durum onların çalışmaları açısından çok iyi bir imkân ve zemin oluşturmuştur. Kendilerine tanınan bu imkanlardan çok memnun kalan Cizvit misyoner Emile Lag-

rand, Osmanlı ülkesindeki durumu şöyle izah etmiştir; ***"gönül isterdi ki Katolikler Osmanlı padişahının ülkesinde olduğu gibi İngiltere ve Hollanda'da da rahat ve serbest olsunlar"*** (Tozlu, 1991:15).

Katolik misyonerleri, Müslümanlar üzerinde yaptıkları çalışmalardan bir sonuç alamayacaklarını anlayınca bütün çabalarını Ermeni ve Rum toplumu üzerine yöneltmişlerdir. Bu şekilde sonuç alarak Ermeni ve Rum toplumunun büyük bir kısmını Katolik mezhebine kazandırmışlardır (Polvan, 1952: 80-85). Ayrıca, Katolik misyonerlerinin bu ölçüde başarılı olmasında Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin düzenli olmasının payı çok büyüktür. Fransa, Osmanlı ülkesinde faaliyet gösteren misyonerleri de, diğer ülkelerdeki gibi maddi, manevi ve siyasi desteği ile yalnız bırakmamıştır. Bu destek bizzat Fransa devlet adamları tarafından yapılmıştır.

Katolik teşkilatların hemen hepsinin arkasında Fransa olduğu görülmektedir. Bu teşkilatların faaliyetleri Fransa tarafından personel, maddi ve siyasi imkânlarla desteklenmiştir. Osmanlı ülkesinde misyoner faaliyetlere hedef; Rumlar, Ermeniler, Yezidler, Süryaniler ve kısmen de Yahudiler olmuştur. Katolik propagandası daha çok sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler alanında yürütülmüştür. Fakir, kimsesiz çocuklar ve yaşlılar bu faaliyetin hedefi durumundadır. Çok sayıda okul, yetimhane, fakirhane, sağlık ve bakımevleri kurmak suretiyle burada barındırılan kişiler üzerinde faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır (Dinçer, 1978: 39-41). Değişik sebeplerle kimsesiz kalan çocuklar, bu teşkilatlarca himaye edilerek kendi mezhebinden uzaklaştırılmışlardır.

2.2.2. Protestanların Misyonerlik Faaliyetleri

Protestan misyonerlerinin Osmanlı topraklarında yürüttüğü faaliyetler daha çok siyasi olmuştur. Osmanlı Devleti'nde yürütülen Protestan misyonerlik faaliyetlerinin ardından Amerika ve İngiltere'nin varlığı söz konusu olduğu için, Protestanların çalışmaları ve gerçekleştirmek istedikleri gayeleri ele alınırken, aynı zamanda bu ülkelerin amaçları da görülmektedir (Tozlu, 1991: 32). Bu açıdan Protestan misyoner faaliyeti demek, Amerika ve İngiltere'nin yayılma ve etkileme politikaları anlamına da gelmektedir.

Osmanlı Devleti'nin siyasi durumundan kaynaklanan imkânlar ve Katolik misyonerlerin faaliyetlerindeki artışına engel olmak için Protestan misyonerler de Osmanlı ülkesindeki çalışmalarını 1840'lı yıllardan itibaren hızlandırmışlardır. Yapılan çalışmalar ilk anda dini ve mezhebi nitelikli gibi görülmekle birlikte, gerçekte durum İngiltere'nin Fransa ve Rusya'ya karşı Osmanlı ülkesinde kullanabileceği bir Protestan kitlenin meydana getirilmesi çabasıdır. 1856 Islahat Fermanı'nda yer alan vicdan hürriyeti prensibi mezhep değiştirme imkânı verdiği için, Protestan misyonerlerinin çalışma tempoları daha da artmıştır. Açılan okullar yoluyla üzerinde en fazla durulan azınlık topluluğu Ermeniler olmuştur.

İlk dönemlerde özellikle İngiltere'nin himayesinde yürütülen Protestan misyoner çalışmalarının odak noktası, Ortadoğu ve Anadolu olmuştur. Etnik problemlerin bulunduğu bu bölgelerin hedef alınması çok anlamlıdır. Ayrıca, 1842 yılında Kudüs'te bir Protestan kilisesinin kurulması ile başlayan faaliyetlerin hedefi ise Dürziler'dir. Dürziler, Protestanlaştıkları andan itibaren misyonerlerin amaçları doğrultusunda kullanılmaya başlanmıştır (Kocabaş, 1985: 32). O dönemdeki Mı-

sır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Suriye'ye hâkim oluşu ve oğlu İbrahim Paşa'nın bu bölgede yaşayan yabancılara Osmanlılara gösterdiğinden daha fazla müsamahalı davranışı, okullaşma faaliyetlerinin hız kazanmasına imkan sağlamıştır. Beyrut'ta Cizvit Papazlarca kurulan St. Joseph Üniversitesi'nden başka Amerikan Protestanlarınca da Amerikan Koleji'nin kurulması ile, (Kocabaş, 1985: 167) bölgede misyonerlere ait üniversite sayısı ikiye çıkmıştır.

Amerikalılar da, bölge itibariyle çok uzak yerlerde olmalarına rağmen, Osmanlı Devleti'ne karşı büyük ilgi duymuşlardır. Bu ilginin sebebi ise, ekonomik durum ve imkânlar, politik ve stratejik konum, misyonerler ve onlar tarafından kurulan eğitim ve hayır kurumlarının varlığıdır (Harry, 1976: 296). Bu nedenle, Osmanlı ülkesine gelen Amerikan misyonerleri de derhal azınlıklara el atmışlardır. Bunun için, önce İzmir'deki Yahudi dönmeleri ile irtibat kurmuşlardır. Ancak Yahudi tebaa Amerikalılarla çalışmak istememişlerdir. Amerikalılarda özellikle Ermeni azınlıkların meskûn olduğu bölgeleri seçmişlerdir (Earle, 1929: 403). Bu amaçla Adana, Tarsus, Maraş, Antep, Urfa, Adıyaman, Harput (Elazığ), Malatya, Bitlis, Van, Erzurum, Diyarbakır ve Mardin gibi Osmanlı şehirleri Amerikalıların önem verdiği yerler olmuştu. Misyonerler, yerinden yönetim ve yerli halkça yönetim prensibine göre çalışmışlardır. Böylece davalarını yerli halka mal etmek istemişlerdir. Özellikle halka, ekonomik yardım, sağlık ve eğitim hizmetleri sunarak onların itimadını kazanmaya çalışmışlar ve faaliyetlerine "insani hizmetler" görüntüsü vermek istemişlerdir.

Protestan misyoner teşkilatları içinde önemli bir konuma sahip olan "American Board of Commissioners for Foreign Mission" adlı Amerikan misyoner teşkilatının, 1830 yılından itibaren Osmanlı ülkesinin çeşitli bölgelerine gönder-

HALİT ERTUĞRUL

KUMPAS OKULLARI

MİSYONERLERİN EĞİTİM FAALİYETLERİ

Asırlar boyu Osmanlı himayesinde yaşayan Rum, Ermeni ve Yahudi gibi topluluklarla, Katolik, Protestan ve Ortodoks mezhebine mensup Hıristiyanlar huzurlu bir hayat sürmüşlerdir.

Osmanlı hoşgörüsünü kullanan bu gruplar, kendi eğitim ve öğretimini yapmak için azınlık ve yabancı okulları açmışlardır. Ama bu okulların büyük kısmı kısa zaman sonra kumpas yuvalarına dönüşmüştür.

Hıristiyanlık inancını yaymak, Osmanlı Devleti'nin ekonomisini kontrol etmek, devlet politikalarını yönetmek ve yönlendirmek gibi amaçlar için çalışmalar yapmışlardır.

En önemlisi de yetiştirdikleri elemanları kanalıyla, her dönemde devletin en önemli noktalarında varlıklarını hissettirmişlerdir. Öyle ki siyasetten ekonomiye, kültürden eğitime derin izler bırakmışlardır.

Son zamanlarda adı sıkça duyulan Evangelist misyonerlerin faaliyetleri ise daha çok askerî, siyasi ve ekonomik yönde gelişmiştir. Dünyaya hükmetmek gibi bir gözü karalık içinde hareket eden bu grubun pervasızlığı, korkuları artırmıştır.

Günümüzde bu tehlikenin hangi boyutlarda olduğu görebilmek için Misyonerlerin KUMPAS OKULLARI'nı kaleme aldık.

www.hayatyayinlari.com

9 786051 513041

twitter.com/hayatyayinlari
facebook.com/hayatyayinlari
Instagram.com/hayatyayinlari